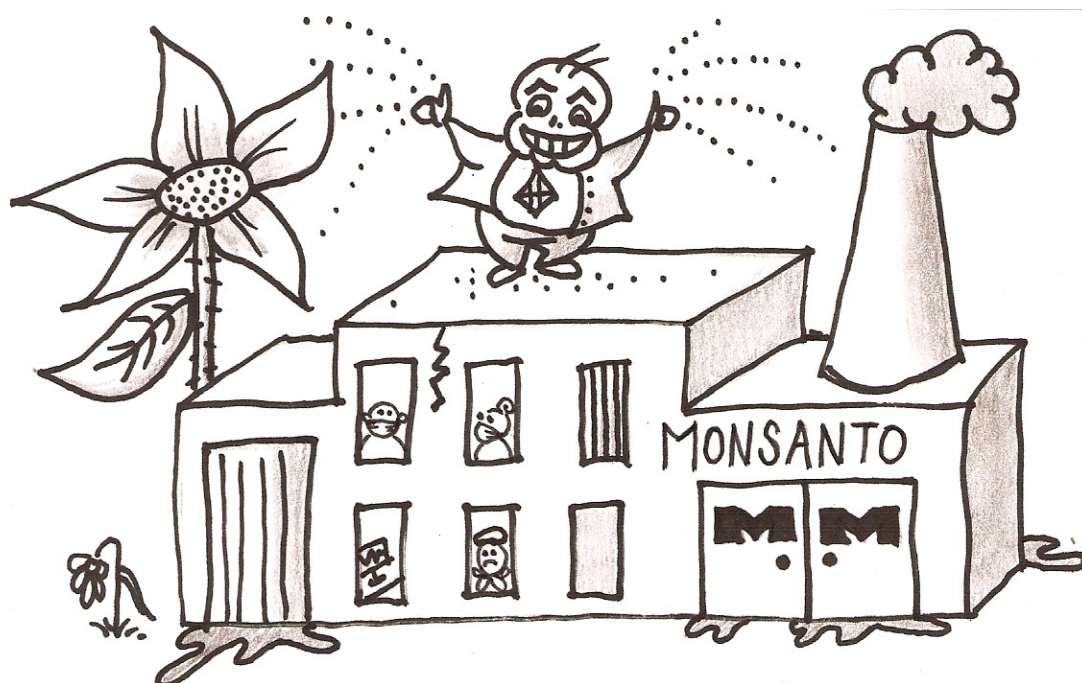

Wie wind zaait, zal storm oogsten

Over de monopolisering van zaai­zaad

Door A SEED Europe
april 2010

Inhoudsopgave:

- 1. Voorwoord**
- 2. Monsanto's positie in de zaadsector**
- 3. Genetisch gemanipuleerde zaden als koevoet**
- 4. Ontwikkeling van de zaadindustrie**
- 5. De toekomst: veranderingen en gevolgen**
- 6. Alternatieven: duurzaam toekomstperspectief**

1. Voorwoord

De invloed van het grootschalige bedrijfsleven op de wereldwijde voedselproductie neemt snel toe. Ook de mondiale handel in zaaigoed laat dat duidelijk zien. Een steeds kleiner aantal gigabedrijven monopoliseert de markt. Terwijl wordt gewerkt aan de nieuwe Europese regelgeving voor landbouwgewassen, nemen wereldwijd opererende bedrijven onopvallend de Europese markt over. Deze brochure beschrijft in het kort de stand van zaken in Nederland en Europa en gaat in op de consequenties die de huidige ontwikkelingen zullen hebben op de landbouw.

Deze publicatie is onderdeel van de landbouw en voedsel campagne van A SEED Europe. Tekeningen zijn gemaakt door Julie Rosebud.

2. Monsanto's positie in de zaadsector

Monsanto, berucht kampioen van de genetisch gemanipuleerde gewassen heeft zich in de afgelopen jaren opgewerkt tot het grootste zaaigoedbedrijf ter wereld. De onderneming heeft een marktaandeel van 23% procent in de handel in commerciële zaden¹. De productie van en de handel in zaden zijn zeer winstgevende activiteiten geworden en deze sector is het strijdperk waar op het moment de grote veranderingen en machtsovernames in de landbouw worden uitgevochten. Monsanto's strategie om een monopoliepositie te verwerven in de landbouw is gebaseerd op het overheersen van de zaadhandel.

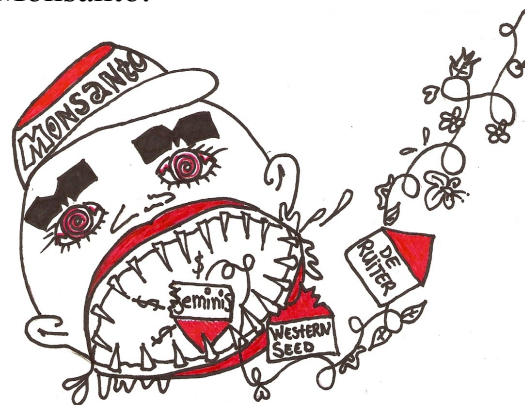
Vanaf de opmars van de biotechnologie eind jaren tachtig werd het overnemen van zaadbedrijven de eerste prioriteit van Monsanto. Voordien was het vooral een producent van bestrijdingsmiddelen. Tussen 1996 and 2008 kocht het bedrijf wereldwijd meer dan 50 grote en middelgrote producenten van zaaigoed². In eerste instantie ging het vooral om mais, katoen, soja en koolzaad om hiermee de voornaamste gentech-gewassen te creëren.

Hoe Monsanto de Nederlandse zaadmarkt binnendringt is onderdeel van een mondiaal proces. In sommige delen van de wereld verloopt dat proces sneller dan in andere. De zaadindustrie in de VS is waarschijnlijk het meest geconcentreerd en Monsanto is er marktleider.

Het grootste deel van de twintigste eeuw werd de zaaigoedmarkt beheerst door kleinere bedrijven die handelen in gangbaar zaad. In de afgelopen decennia werden deze het doelwit van chemieconcerns.

Monsanto in Nederland

In Nederland heeft Monsanto vooral producenten van groente en bloemenzaden opgekocht: Seminis Seeds, een multinational met locaties in Enkhuizen, Honselersdijk en Wageningen, Western Seed uit Naaldwijk en als laatste De Ruiter uit Bergschenhoek. Met deze bedrijven heeft Monsanto zowel zaden voor de volle grond als voor de kas. Door zaadbedrijven op te kopen breidt Monsanto niet alleen zijn marktaandeel uit. De overnames leveren Monsanto ook belangrijke infrastructuur op: onderzoeks- en ontwikkelingsafdelingen, testlocaties en distributie netwerken, maar ook genenbanken. Voor marketingdoeleinden behouden de opgeslokte bedrijven voorlopig nog wel hun oude naam. Dit is ook het geval bij Seminis, Western Seed en De Ruiter. Ze worden wel onderdeel van het algemene bedrijfsplan van Monsanto.

¹ ETC 2008, Who owns nature?, p. 11

² Howard 2009, Visualizing Consolidation in the Global Seed Industry: 1996–2008 (In: Sustainability 2009,1), p. 1274

Monsanto nam in Frankrijk *Poloni Semences* en in Italië *Peotec Seeds* over. Ook in andere delen van de wereld waren vele overnames, waaronder de groeiende zaadbedrijven in India (*Mahyco*) en Brazilië (*Monsoy*). Het chemieconcern *DuPont* werd eigenaar van het op één na grootste zaadbedrijf ter wereld: *Pioneer Hi-Bred*.

Er ontstonden ook gigantische Europese zaadbedrijven: het Duitse *Bayer* en het Zwitserse *Syngenta* slokten grote delen van de Europese zaadmarkt op. Hoewel het concurrenten van Monsanto zijn, delen deze bedrijven Monsanto's wens de zaadmarkt te controleren en gentechnologie in de landbouw te promoten.

De Monsanto lobby

De bedrijfsstrategie van Monsanto gaat veel verder dan het vergroten van de jaarlijkse verkoop van zaden: Het hebbelijke toe-eigenen van plantenvariëteiten wordt ondersteund door internationale regelgeving rond octrooirecht. Monsanto staat bekend om zijn effectieve lobbywerk op regeringsniveau om er voor te zorgen dat nieuwe wetgeving in hun voordeel werkt. Vooral in de VS zijn ze hierin succesvol.³

Kwekersrecht

Het kwekersrecht beschermt de rechten van de kweker van een variëteit. Alleen de kweker heeft het recht het ras te vermeerderen en aan de verkoop van het zaaizaad te verdienen. Kwekersrecht staat hergebruik van zaden door boeren toe en ook kunnen andere kwekers het gewas gebruiken om er nieuwe variëteiten mee te ontwikkelen. Kwekersrecht is soepeler dan octrooirecht.

Octrooirecht

Octrooirecht is het verlenen van octrooien of patenten op een technologische uitvinding. Octrooirecht biedt uitgebreide bescherming, waarmee ieder gebruik van de uitvinding door anderen dan de octrooihouder wordt tegengegaan. Boeren en kwekers mogen zaad van geoctrooierde planten niet bewaren of verder ontwikkelen. Tot dusver beperkte het Europees octrooirecht zich tot gentech-gewassen, maar er zijn momenteel octrooien op gangbare gewassen in behandeling. Biologische processen zijn onder EU richtlijn 98/44/EC and Art. 53(b) EPC (European Patent Convention) niet patenteerbaar.

Europese zaadregelgeving

Twaalf Europese richtlijnen die door verschillende EU landen op eigen wijze worden geïnterpreteerd. De EU wil deze de komende jaren vervangen door nieuwe bindende afspraken. Overleg daarover vindt plaats achter gesloten deuren met enkele afgevaardigden uit de zaadindustrie, niet van boerenorganisaties.

Onderdeel van de Europese regelgeving is de rassenlijst: een lijst van de meest economisch relevante toegelaten rassen per EU-lidstaat. De regelgeving biedt ook de mogelijkheid rassen te verbieden. De voorgestelde wijzigingen maken het moeilijker om niet-industriële gewassen op de lijst te krijgen. http://www.europa-nu.nl/id/vi8rm2ypnoz/gemeenschappelijke_rassenlijst_van

³ Combat Monsanto, Revolving Doors (<http://www.combat-monsanto.co.uk/spip.php?rubrique15>)

Ook in de EU doen Monsanto en andere zaadbedrijven hun best om de regelgeving ten aanzien van zaden aan te passen, zodat industriële zaden verder bevoorreed worden ten opzichte van traditionele zaden. Ook is er nog Monsanto's permanente gevecht om nieuwe variëteiten van genetisch gemanipuleerde gewassen goedgekeurd te krijgen binnen de EU.

Vergeleken met de situatie in de Verenigde Staten, waar hun macht veel sterker is en de intimidatie en lobby-tactieken om de winst op te krikken draconische vormen aannemen, lijkt Monsanto's aanwezigheid in Europa relatief tam en nog zonder grote schandalen. De vele rechtszaken in de VS, waarin boeren vaak ongefundeerd worden beschuldigd genticzaden te gebruiken zonder toestemming, zijn in Europa nog niet aan de orde⁴. Maar ook in Europa zou het tij kunnen keren. In Nederland voeren Monsanto en een paar andere internationale bedrijven druk uit op de regering om zaadveredelaars het kwekersrecht (*zie kader*) te ontnemen⁵. Het Europese Octrooibureau overweegt nu zelfs het verlenen van octrooi op gangbare (niet genetisch gemanipuleerde) variëteiten. Dergelijke octrooien zullen de vrijheid van boeren en kleine onafhankelijke zaadveredelaars verder beperken.

De grote biotechnologie- en zaadbedrijven hebben echter een goed PR-beleid; ze weten schandalen meestal voor het publiek verborgen te houden en zijn goed in het oppoetsen van hun imago.

De Zwitserse zaad-multinational Syngenta, de Monsanto dochters De Ruiter Seeds en Seminis, de drie Nederlandse zaadbedrijven Bejo Zaden, Enza Zaden en Rijk Zwaan en nog een aantal buitenlandse bedrijven hebben in 2008 in Brussel gezamenlijk het 'Anti-Infringement Bureau for Intellectual Property Rights on Plant Material' (AIB) opgericht.⁶ Doel van dit bureau is het voorkomen van 'overtredingen' van de Europese octrooi-wetgeving door boeren en zaadveredelaars.

In hoofdstuk 5 kijken we uitvoeriger naar de consequenties van deze ontwikkelingen voor de zaadsector, de voedselketen en het milieu. Daarnaast komen in een aantal nieuwe ontwikkelingen in wet - en regelgeving in Nederland en de EU aan de orde.

3. Genetisch gemanipuleerde zaden als koevoet

De ongebreidelde groei van de grootste agrimultinationals berust op drie pijlers: biotechnologie, octrooirechten en de overname van de zaaizaadsector.

De afzetmarkt voor de agro-chemische industrie kon enorm groeien dankzij de biotechnologie. De chemieconcerns slaagden er in om genticvariëteiten te creëren

⁴ Zie <http://www.commondreams.org/headlines05/0115-04.htm>

⁵ Hans van der Lugt, http://www.nrc.nl/economie/article2329284.ece/Kwekers_vrezen_octrooi_opzaden)

⁶ Vegetable seed companies join forces to stop illegal reproduction of seeds. Anti-Infringement Bureau for Intellectual Property Rights on Plant Material (http://www.freshplaza.com/news_detail.asp?id=34056)

die bestand zijn tegen de onkruidverdelgingsmiddelen van hun eigen bedrijf. Het betreft met name gewassen die op zeer grote schaal worden geteeld: soja, mais, koolzaad en katoen.

De genticvariëteiten worden beschouwd als een technische uitvinding, waar octrooi voor verleend wordt. De octrooihouder geniet het monopolierecht voor dit specifieke gewas. In de praktijk betekent dit dat het boeren niet langer is toegestaan de zaden over te houden voor een volgend jaar of zaden te ruilen met andere boeren. In plaats daarvan moeten ze de zaden elk jaar opnieuw aanschaffen. Deze juridische constructie helpt het traditionele bewaren van zaaigoed om zeep, waardoor voor de zaadhandel veel meer winst is te behalen. In Nederland zijn er niet veel boeren meer die zaad bewaren voor een volgend seizoen, maar een groot deel van de boeren in het mondiale Zuiden doen dat nog steeds. Octrooirechten en regelingen van de Wereldhandelsorganisatie over intellectuele eigendomsrechten, zoals TRIPS (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights), zijn een voorwaarde voor de huidige dominantie van de agrimultinationals en hun gentic-gewassen.⁷

Via lobbywerk, rechtszaken en infiltratie van advies- en regeringsorganen (ook wel draaideur-beleid genoemd) probeert Monsanto voor elkaar te krijgen dat het octrooirecht steeds meer gebieden bestrijkt: niet alleen het genticgewas, maar ook over de vruchten daarvan, het voedingsproduct waarin het is verwerkt, etc.

Het samenvoegen van de grootste Amerikaanse en Europese zaadbedrijven met de biotechnologische bedrijven eind jaren '90 was evenmin toevallig. Voor het ontwikkelen van gentic-planten is bestaand plantmateriaal nodig, en om daar vervolgens geld mee te verdienen moeten de gentic planten op grote schaal kunnen worden gereproduceerd en gedistribueerd. Zaadbedrijven waren de perfecte partner om de introductie van gentic zaden in de landbouw op grote schaal mogelijk te maken⁸. Dankzij Monsanto's fanatieke overnamebeleid bestaat in 2007 de Amerikaanse markt in soja zaad voor 99% uit Monsanto's gentic-soja zaad.⁹

4. Ontwikkeling van de zaadindustrie

Van ruilhandel tot oligarchie

De problemen in de zaadsector reiken verder dan de introductie van gentic-zaden. De steeds grotere dominantie door agri-multinationals op de zaadmarkt is een bedreiging voor de autonomie van boeren. Dankzij allerlei wet- en regelgeving neemt vanaf de jaren '60 de overheersing van deze bedrijven alleen maar toe.

⁷ Zie ook: Tansey 2008, *For good or for greed?* (In: Ecologist, Nov 2008)

⁸ UNCTAD 2006, *Tracking the trend towards market concentration: The case of the agricultural input industry*, p.11

⁹ OCM 2008, Monsanto Transgenic Trait Dominance in US Market 1996-2007. From (http://www.competitivemarkets.com/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=17&Itemid=32)

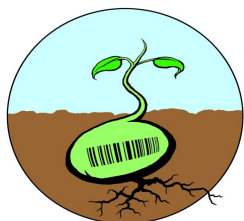
De ETC groep constateerde dat in 2008 de grootste 10 zaadbedrijven, aangevoerd door Monsanto, Pioneer/DuPont en Syngenta, gezamenlijk al 67 % van de wereldhandel in commerciële zaden in handen hadden.¹⁰ Naast Monsanto bezetten enkele andere grote landbouw- en biotechnologiebedrijven belangrijke posities in op de mondiale zaadmarkt. Chemiereus Du Pont slokte Pioneer (in 1999 nog wereldleider in zaden) op en daarna een lange reeks biotech bedrijven.¹¹

Syngenta is de op één na grootste producent van bestrijdingsmiddelen en derde op de mondiale zaadmarkt, waar het bedrijf concurrentie heeft van de andere top 5 agrochemische bedrijven, die zich ook allemaal op de zaadmarkt hebben begeven.¹² De grotere zaadbedrijven vormen ook nog eens technische kartels voor hun onderzoek en ontwikkeling, wat ze nog machtiger maakt.¹³

De duizelingwekkende vaart waarin deze ontwikkelingen zich voltrekken wordt duidelijk wanneer je beseft dat tot en met de eerste helft van de twintigste eeuw zaaigoed nauwelijks handel was. Boeren zorgden zelf voor zaad en veredelden door ruilen of verkopen van hun beste zaden op lokaal op of regionaal niveau. Later ontstonden publieke instellingen voor plantenveredeling in Europa en de VS. Een serieuze vorm van zaadhandel in Europa en de VS ontstond aan het eind van de 19e eeuw, toen zaadproducenten voor het eerst op grotere schaal uniforme zaden voor een aantal belangrijke landbouwgewassen gingen verkopen.

De belangrijkste stap op weg naar het industriële systeem en de 'privatisering van agrarische innovatie'¹⁴ was de regelgeving rond intellectuele eigendomsrechten. Deze werd in eerste instantie ingevoerd om de kwaliteit van de zaden te verzekeren maar in de praktijk bleken alleen industriële zaden aan de criteria te voldoen en zijn de traditionele boerenzaden gaandeweg gemarginaliseerd.¹⁵ Dit industriële zaad-systeem leidt tot onteigening van het agrarische erfgoed van boeren ten voordele van bedrijfsbelangen.

In plaats van de vrijelijke veredeling en zaaduitwisseling die onderdeel is van het boeren zelf, zijn boeren in de VS, de EU, en in toenemende mate in de ontwikkelingslanden nu afhankelijk van commerciële zaadproducenten. Het resultaat: een handjevol multinationals heeft de oorsprong van onze westerse voedselketen in minder dan dertig jaar tijd op snelle en nietsontziende wijze ingekapseld en praktisch overgenomen.

¹⁰ ETC 2008, *Who owns nature?*, p. 11

¹¹ Howard 2009, *Visualizing Consolidation in the Global Seed Industry: 1996–2008* (In: *Sustainability* 2009,1), p. 1274

¹² ETC 2008, p. 15

¹³ ETC 2008, p. 13

¹⁴ UNCTAD 2006, *Tracking the trend towards market concentration: The case of the agricultural input industry*, p.15

¹⁵ Guy Kästler 2005, *Europe's seed laws: Locking out farmers*. (In: GRAIN 2005, *Seedling* July - <http://www.grain.org/seedling/?type=45>)

GRAIN Briefing 2005, *The end of farm-saved seeds?* (<http://www.grain.org/briefings/?id=202>)

5. De toekomst: veranderingen en gevolgen

Milieu: Biodiversiteit versus bio-uniformiteit

Diversiteit van landbouwgewassen is de basis van duurzame landbouw en voedselsoevereiniteit. Hoe diverser een ecosysteem is, hoe meer veerkracht het heeft. Dat geldt ook voor de landbouw. Genetische variatie in gewassen biedt de beste kansen om een plaag of klimaatverandering te overleven. In de traditionele landbouw zijn gewaszaden, kennis of variëteiten niemands bezit en staan tot ieders beschikking. Daardoor is een grote variatie in rassen en variëteiten die zijn aangepast aan de diverse lokale omstandigheden mogelijk.

Monopolies in de zaadindustrie leiden tot het tegenovergestelde van biodiversiteit: bio-uniformiteit. Als een bedrijf het exclusieve recht op een gewas heeft, geldt dat recht voor een genetisch uniform plantenras. Dankzij de strengere regulering van de zaadmarkt zullen genetisch diverse en traditionele variëteiten steeds vaker plaats moeten maken voor uniforme variëteiten. De moderne machtsconcentraties in de zaadmarkt leiden tot nog minder genetische variatie en minder nieuwe rassen. Amerikaanse boeren hebben al kunnen zien hoe conventionele en diverse soja- en katoenzaden gaandeweg zijn vervangen door uniforme genetisch gemanipuleerde zaden. De gangbare zaden worden langzaam uit de markt gedrukt om de doodeenvoudige reden dat ze voor de zaadbedrijven minder winstgevend zijn. Deze tendens richting bio-uniformiteit brengt risico's voor de voedselzekerheid met zich mee, omdat genetisch uniforme gewassen kwetsbaar zijn voor ziektes en het mislukken van een hele oogst.

Prijkaartje

Een andere consequentie van monopolies in de zaadindustrie zijn prijsverhogingen: In 2010 betaalden boeren al 42% meer voor het nieuwste Roundup-Ready sojazaad dan ze in 2009 betaalden. De prijs van GM maiszaad steeg zelfs nog sneller dan die van soja, maar de prijs van katoenzaad steeg verreweg het meest. In de periode van 1975 tot 1996 verdubbelde de prijs van katoenzaad. Toen in 1996 het eerste

Geschiedenis EU octrooirecht

Het eerste octrooi op een levend organisme werd in 1980 gegeven in de VS. Het betrof een gemanipuleerde bacterie. Later werd dit gevolgd door octrooien op gemanipuleerde planten en dieren. In de EU heeft tien jaar lang een debat plaatsgehad tussen de Europese Commissie en het Europees Parlement over het al dan niet mogelijk maken van octrooien op levende organismen.

In 1995 verwierp het Europees Parlement een voorstel van de commissie en dat was een unicum. De gentechindustrie begon daarna een enorme lobby op het parlement en in 1998 werd een nieuw voorstel van de commissie uiteindelijk aangenomen, ondanks veel protest van tal van maatschappelijke organisaties. Door een handige formulering is het nu ook mogelijk geworden stukken DNA te octrooieren en om ook niet-gemanipuleerde organisme octrooieren. www.gentech

GM katoenzaad op de markt kwam kostte een zak zaaizaad rond \$70, terwijl voor dezelfde hoeveelheid zaaizaad de boer nu maar liefst \$700,-betaalt.¹⁷

Gentech en gif

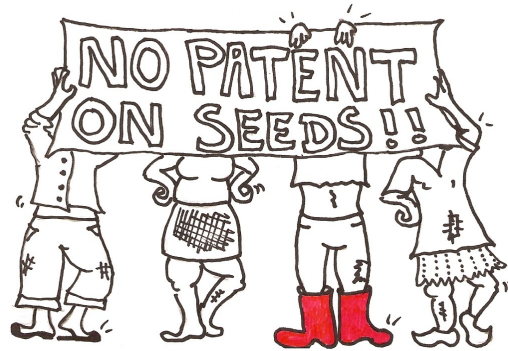
Gentech gewassen waren de redding van de agrochemische industrie, en de meest gebruikte gentech-gewassen zijn gemanipuleerd om het gebruik van verdelgingsmiddelen te kunnen overleven. De bekendste is Monsanto's onkruidverdelger Roundup. Het bijpassend gemanipuleerde 'RoundupReady' zaaizaad is alleen in combinatie met Monsanto's Roundup verkrijgbaar om de winstmarges op te drijven.

In de praktijk leidt toename van gentechlandbouw telkens tot toename van gifgebruik. Dit is compleet in strijd met het beeld dat de industrie creëert, namelijk dat dankzij gentech-gewassen het gebruik van landbouwgif afneemt.

Octrooirecht in de praktijk

In het internationale bedrijfsleven is een algemene trend waarneembaar waarbij winst wordt gemaakt met het verwerven en verhandelen van de rechten op een product of merk, in plaats van de productie zelf. Dat geldt ook voor de agrarische industrie: eerst ontwikkelde de agrochemische industrie beschermde GM gewassen om nieuwe afzetmarkten voor hun chemische producten te creëren. Nu vormen de patentrechten zélf interessant nieuw terrein voor de industrie.

Om de hoge ontwikkelingskosten van een genetisch gemanipuleerd gewas terug te verdienen, claimde de biotech industrie de exclusieve intellectuele eigendomsrechten van dat gewas. Vanaf het moment dat zo'n octrooi is toegewezen mag geen boer meer zaad van het gepatenteerde gewas voor de volgende teelt bewaren en is gebruik van het gewas door derden voor veredeling verboden. Zelfs de toevallige uitkruising met conventionele gewassen vormt een inbreuk op het octrooirecht, en daarmee reden voor een aanklacht door de

'No Patents on Seeds' petitie

De internationale coalitie "No Patents on Seeds" heeft eind Maart 2010 een alarmsignaal afgegeven aan de Europese regeringen en octrooiburo's. Zij hebben een petitie opgesteld tegen het verlenen van het broccoli patent. Honderden ongebonden organisaties en duizenden individuen hebben het protest al ondertekend. Om de petitie kracht bij te zetten start in april een reeks internationale actiedagen, die in juli 2010 wordt afgesloten met een manifestatie bij het Europees Octrooiburo in Munchen.

No Patents on Seeds is een Europese coalitie van organisaties tegen alle patenten op levende organismen.

¹⁷ *The Magnitude and Impacts of the Biotech and Organic Seed Price Premium* by Dr Charles Benbrook, http://www.organic-center.org/reportfiles/Seeds_Final_11-30-09.pdf

Savannah Ziegelbauer Medill Reports, March 10 2010

<http://news.medill.northwestern.edu/chicago/news.aspx?id=161289>

octrooihouder. Op grond hiervan zijn meer dan honderd Amerikaanse boeren aangeklaagd door Monsanto, met gevangenisstraf en het betalen van enorme schadevergoedingen en faillissementen tot gevolg. De Canadese boer Percy Schmeizer is al jaren verwickeld in een juridische strijd met Monsanto omdat het koolzaad dat hij teelde besmet raakte met Monsanto's gentech-koolzaad. Voor dat 'privilege' heeft Monsanto hem aangeklaagd en schadevergoeding geëist. Hij werd daarnaast gedwongen de gehele voorraad zaaigoed van zijn bedrijf te vernietigen.

18

Het staat inmiddels vast dat zodra een gentech-gewas commercieel verbouwd mag worden, de uitkruising met conventionele gewassen niet te voorkomen is. Spontane uitkruising heeft er toe geleid dat inmiddels alle partijen lijnzaad die Canada uitvoert besmet zijn met gentech-zaad, en dat vanwege gentech-besmetting het niet langer mogelijk is om conventionele, gentechvrije mais te telen in heel Spanje.¹⁹ Noch de industrie, noch verzekeraars of overheid durven zich garant te stellen voor de schade die de gangbare of biologische boeren hiervan ondervinden .

Octrooi op gangbare zaden

Een nieuw en misschien wel veel groter probleem ontstaat doordat de zaadindustrie nu ook octrooirechten op gewone, niet genetisch gemanipuleerde gewassen probeert te verkrijgen. Deze rechten zijn nog lucratiever omdat er geen hoge ontwikkelingskosten aan vast zitten. De zaden kunnen van gewassen zijn die werden ontwikkeld door een gangbare kweker, boer, of een agrarische of traditionele gemeenschap waar niemand (of iedereen) de intellectuele eigendomsrechten bezit. Onder de moderne internationale intellectuele eigendomsafspraken (TRIPS) van het Wereldhandeloeverleg hoeven bedrijven de gebruikers of ontwikkelaars van een variëteit niet eens op de hoogte te brengen van het feit dat het bedrijf bezig is octrooi aan te vragen op dat gewas. Het patenteren van algemeen gangbare gewassen en wilde planten wordt ook wel aangeduid als 'biopiraterij'.

Op dit moment behandelt het Europees Octrooiburo (European Patent Office, EPO) het beroep tegen een octrooi op een gangbare broccolivariëteit (EP 1069819). De zaak wordt als een testcase beschouwd voor de Europese wetgeving: wordt het octrooi toch verleend, dan verwacht men een run op de rechten voor de Europese markt van een groot aantal gangbare landbouwgewassen. De uitspraak wordt verwacht in juni 2010.

De meer experimentele nieuwe Europese octrooi-aanvragen omvatten niet alleen methoden van veeteelt, maar ook de productieprocessen en producten die voortkomen uit die veeteelt. Daarmee wordt weer nieuw terrein ontsloten om uiteindelijk iedere fase in de voedselketen te gaan octrooieren en te controleren.²⁰

¹⁸ See http://en.wikipedia.org/wiki/Monsanto_vs_Schmeizer

¹⁹ Report *Coexistence is Impossible*: <http://www.greenpeace.org/international/press/reports/impossible-coexistence>

²⁰ From <http://www.no-patents-on-seeds.org>

Aanstaande veranderingen in de Europese regelgeving

Zonder er ruchtbaarheid aan te geven is de Europese commissie in 2008 begonnen met de herziening van de EU regels voor de zaadhandel. De herziening moet in de loop van 2010 ingaan en zal verplicht zijn voor alle lidstaten. Het doel is door "betere regulering" de bureaucratie in de zaaigoedwetgeving te verminderen en de regelgeving te standaardiseren.²¹ Het is op dit moment zo dat de Europese zaadhandel zich moet houden aan 12 richtlijnen, die in ieder EU land anders worden toegepast. De commissie heeft daarom een aantal bedrijven opgedragen om de bestaande regelgeving te evalueren onder supervisie van 'Arcadia', een adviesburo dat veel in opdracht heeft gewerkt voor de biotech-industrie. Onderhandelingen over de nieuwe regelgeving vinden achter gesloten deuren plaats, met uitsluitend afgevaardigden van de zaadindustrie en EU-burocraten. Reden genoeg voor Europese boeren en organisaties voor diversiteit in de landbouw om de alarmbel te laten rinkelen.

Vernieuwing van de Europese regelgeving moet ook leiden tot een vernieuwde Europese rassenlijst, (zie kader) met scherpere eisen voor toelating. Helaas is het

voor boeren lastiger om aan de voorwaarden van onderzoek en uniformiteit van zaad te voldoen dan voor de industrie.

Uiteindelijk moet de lijst er toe leiden dat commercieel gebruik van ongeregistreerde gewassen onwettelijk wordt. Daarmee komt een eind aan de landbouw zoals we die al generaties kennen.

Een eerdere EU-richtlijn voor

"conservation varieties" (beschermde rassen), die was bedoeld om de handel in oude graan- en aardappellrassen en de meeste biologische rassen te reguleren, vormde in de praktijk juist een enorm bureaucratisch struikelblok bij de registratie van deze gewassen. Het gevolg daarvan is dat vele regionaal aangepaste maar kleinschalige zaadvarieteiten, die een alternatief zijn voor de industriële zaden, nu risico lopen om letterlijk geïlegaliseerd te worden. Dat dient het belang van de multinationale zaadbedrijven, die alle vormen van niet-industriële plantenkwekerij en zaaddistributie willen wegdrücken. Als ze daarin slagen, zijn niet alleen biologische boeren en kwekers de dupe, maar staan zowel onze voedselzekerheid als de mogelijkheden om een duurzame voedselproductie te ontwikkelen op het spel.

Conflict in de Nederlandse Zaadsector

De multinationals hebben zich actief ingezet om hun invloed in de toonaangevende Nederlandse zaadsector uit te breiden en in 2008 werd het grootste Nederlandse zaadbedrijf, De Ruiter Seeds, voor een slordige 500 miljoen euro overgenomen

²¹ From 'Sowing the future – Harvesting Diversity. Call for a European-Wide Seed Campaign: http://www.saatgutkampagne.org/PDF/Sowing_the_Future_call_EN_web.pdf

door Monsanto. Inmiddels is een conflict tussen de gangbare Nederlandse zaadbedrijven en de grote multinationals ontstaan. Tot dusver maakten kwekers en boeren gebruik van het zogenaamde kwekersrecht. Onder kwekersrecht wordt verstaan dat een kweker van een nieuwe variëteit het recht heeft de zaden te verhandelen en te vermeerderen voor de handel. Andere kwekers mogen dat niet, maar ze hebben wel het recht om die variëteit te gebruiken voor het ontwikkelen van nieuwe variëteiten. Dit leidt tot continue innovatie en genetische variatie, aldus de brancheorganisatie Plantum.²²

Monsanto, Syngenta en 'Croplife', waarin de industriële multinationals zich hebben verenigd hebben brieven naar de Nederlandse regering gestuurd met het verzoek om het kwekersrecht niet langer toe te staan²³. De regering heeft haar standpunt in deze kwestie nog niet bekendgemaakt.

Nieuw Europees landbouwbeleid

Om de torenhoge kosten van het Europese landbouwbeleid te drukken heeft de Europese Commissie besloten om een nieuw landbouwbeleid te formuleren, dat in 2013 gestalte moet krijgen²⁴. Vanaf het begin van de EU zijn astronomische bedragen gepompt in het stimuleren van industriële landbouw, intensieve veehouderij en exportsubsidies. De onvermijdelijke hervormingen zijn aanleiding voor een groeiend aantal burger- en boerenorganisaties om een andere aanpak van de Europese landbouw te eisen: een landbouwbeleid dat uitgaat van de Europese boer en consument in plaats van de internationale handel en voedingsindustrie. Een coalitie van maatschappelijke groeperingen heeft de "Europese Voedsel Verklaring" (European Food Declaration)²⁵ opgesteld, een oproep aan burgers en overheden om te werken aan een 'gezonde, duurzame, eerlijke en onderling ondersteunende landbouw in Europa'. Voedselzekerheid moet de leidraad voor het nieuwe landbouwbeleid worden. Voedselzekerheid creëer je door voedselproductie onafhankelijk te maken van de wereldmarkt of de olieprijs: productie die uitgaat van korte lijnen tussen producent en consument in een transparante voedselketen.

6. Alternatieven: Bevrijd diversiteit

Diverse zaden

De commerciële zaadhandel is niet de enige leverancier van landbouwzaden. Nog altijd wordt ook in Europa door kleinschalige boeren eigen zaaigoed bewaard voor het volgende jaar. Zaaduitwisseling, conservatie en veredeling worden gestimuleerd door samenwerkende boeren en particuliere initiatieven. Een voorbeeld hiervan in Nederland is de stichting Zaadgoed²⁶, die de biologische zaadveredeling coördineert. Overal in Europa zijn organisaties als het Franse

²² <http://www.plantum.nl/standpunten.htm>

²³ Download letters of Monsanto, Syngenta, Plantum NL and Crop Life from: http://www.nrc.nl/economie/article2329284.ece/Kwekers_vrezen_octrooi_op_zaden

²⁴ http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/index_en.htm

²⁵ <http://www.europeanfooddeclaration.org/>

²⁶ <http://www.zaadgoed.nl>, organic seed companies: <http://www.biodatabase.nl/>

Coordination Nationale pour la Defense des Semences Fermières, organisaties die zich hebben verenigd in de enorme Europese Save our Seeds²⁷ coalitie. Ook de moeite waard zijn initiatieven als de Hof van Eden²⁸, een non-profit genen- en biodiversiteitsbank met een van de grootste collecties traditionele en inheemse gebruiksgewassen van Europa.

Eind maart 2010 vond de conferentie 'Zaai toekomst, oogst diversiteit' plaats in het Oostenrijkse Graz. Het is de vijfde maal dat het Europese Seed Network bijeenkomt. Hun motto luidt: 'Geen patenten voor de zaadindustrie, zaden zijn gemeenschappelijk eigendom'. Zaadinitiatiefgroepen uit heel Europa nemen deel aan dit netwerk dat opkomt voor het recht van boeren om eigen gewaszaden te blijven kweken, bewaren en door te geven²⁹. Groepen uit tien verschillende landen hebben beleidsvoorstellen opgesteld waar het Europees verzetsnetwerk zich achter schaaft. De conferentie in Graz heeft ook tot doel de samenwerking met Oost Europese groepen te verstevigen.

Gentech-vrij

Een ander groot Europees netwerk dat zich te weer stelt tegen de verspreiding van de industriële landbouw is de Europese Beweging voor Gentechvrije regio's³⁰. Hierbij zijn 260 Europese regio's, 4500 gemeentes en tienduizenden boerenbedrijven aangesloten die zichzelf tot 'GMO-vrije zone' hebben uitgeroepen. Dat houdt in dat ze gebruik van GMO's op hun gebied niet toestaan en biologische landbouw en lokale voedselproductie gestimuleerd wordt.

Lokaal

Hoe dichter boer en consument bij elkaar staan, hoe beter. Korte aanvoerlijnen en gezamenlijke productieprojecten zijn de beste manier om gezond, duurzaam en ethisch geproduceerd voedsel te garanderen. Boerenmarkten met regionaal geproduceerd aanbod zijn een bekend verschijnsel geworden³¹, evenals groente abonnementen. Er zijn ook allerlei lokale projecten waarin een groep consumenten met de plaatselijke boer afspraken maken over de productie en afname van voedsel, waarin de kosten, oogst en risico's gezamenlijk worden gedragen. De Voedselteams in België zijn een geslaagd voorbeeld van die aanpak.^{32 33} Maar ook in Nederland zijn in de afgelopen jaren allerlei waardevolle voedselinitiatiefgroepen ontstaan. Daarnaast is A SEED in Nederland begonnen met het bijeenbrengen van regionale voedsel-actiegroepen, om de krachten te bundelen en meer invloed uit te oefenen op ontwikkelingen.

²⁷ <http://www.saveourseeds.org>

²⁸ <http://www.thecourtofeden.org/>

²⁹ <http://www.liberate-diversity-graz2010.org>

³⁰ <http://www.gmo-free-regions.org/>

³¹ NL: <http://www.biologica.nl/category/vakgebied/boerenmarkten?page=3>

BE: <http://www.platteland-stad.be/Boerenmarkten/>

³² <http://www.voedselteams.be>

³³ http://en.wikipedia.org/wiki/Community-supported_agriculture

Transitie

Sterk in opkomst op verschillende plekken in Europa zijn Transition Town groepen³⁴, waarin bewoners van een dorp of wijk samenkomen om - vooruitlopend op toekomstige tekorten aan fossiele brandstoffen- lokale duurzame alternatieven op poten te zetten voor hernieuwbare energie en lokale voedselvoorziening. Andere praktische voorbeelden zijn duurzame inkoopcoöperaties als de VokoMokum in Amsterdam.

In de komende maanden neemt A SEED het voortouw bij het opzetten en het bijeenbrengen van lokale voedselgroepen in Nederland - om elkaar te stimuleren en van elkaar te leren. De groepen kunnen deel uit gaan maken van een bredere landelijke beweging. Met projecten als een zaaigoed netwerk, gemeenschappelijke moestuinen of boer-consument collectieven worden we minder afhankelijk van de grote zaadbedrijven en voedingsindustrie. Dan hoeven we niet te wachten op Europese of nationale wetgeving om onze problemen op te lossen.

De productie en distributie van voedsel is te belangrijk om aan de vrije markt over te laten.

Geen octrooi op zaden, bevrijd ons voedsel.

Wie wind zaait zal storm oogsten – A SEED Europe 2010

³⁴ <http://www.transitionnetwork.org> (international) <http://transitiontowns.nl> (the Netherlands)

Bijlage: Adressen Monsanto in Nederland

In de Nederland is Monsanto actief met de dochterondernemingen Seminis, De Ruiter Seeds en Western Seeds. Er worden zowel gewassen voor de volle grond als voor in kassen geproduceerd.

SEMINIS is het merk voor de vollegrond-gewassen als bonen, broccoli, kool, wortelen, prei, bloemkool, venkel, komkommer, aubergine, sla, meloen, uien, erwten, paprika, pompoen, radijs, spinazie, suiker mais, tomaat en watermeloen.

Seminis Vegetable Seeds is marktleider. De research en development afdeling is verhuisd van Enkhuizen naar Wageningen. Seminis. De veredelaar is 's werelds grootste producent van groentezaden met in totaal 51 vestigingen voor r&d in 17 landen. Seminis-zaden worden in 156 landen verkocht. Naast Wageningen beschikt Seminis in Nederland over een sales-vestiging in Enkhuizen.

Seminis Vegetable Seeds
Westeinde 161,
1601BM, Enkhuizen,
T. 0228-357000
www.seminis.com

Seminis
Middel Broekweg 67
2675 KG Honselersdijk

Seminis
Wageningse Afweg 31
6702 PD Wageningen

DE RUITER SEEDS verkoopt volgens hun sinds 1945 hybride zaden van tomaten, komkommers, aubergines en paprika's en ook onderstammen. Het marktaandeel van het bedrijf groeit hard.

Non-gentechverklaring: De Ruiter past biotechnologie toe op een aantal fruit- en groentegewassen, waaronder tomaat, capsicum, komkommer, aubergine en meloenen. Op dit moment verkopen ze nog geen gentechzaden van deze gewassen. Als ze dat wel gaan doen, zal het bedrijf zich aan alle Europese en Nederlandse wet- en regelgeving houden, schrijf het.

De Ruiter Seeds Benelux
Leeuwenhoekweg 52
2661 CZ Bergschenhoek
T +31 (0)10 529 22 22
www.deruiterseeds.nl

De hoofdvestiging van De Ruiter Seeds is in Bergschenhoek, middenin een glastuinbouwgebied. Productontwikkeling vindt plaats op drie verdelingstations in Europa. Nieuwe variëteiten worden alleen goedgekeurd na uitgebreid testen en vervolgens gedistribueerd via hun wereldwijde netwerk van distributiekanaalen. Het Nederlandse hoofdkantoor bestaat uit een onderzoekslaboratorium en centrale opslag. Producten worden ontwikkeld in Nederland, Spanje en Frankrijk.

WESTERN SEED is een iets kleiner, maar nog altijd internationaal opererend zaadbedrijf dat tomaten, paprika, komkommer, aubergine, meloen, watermeloenen, courgettes en squash produceert. Ze bewerden nog te werken zonder gebruik van genetische modificatietechnieken.

Western Seeds
Burgemeester Elsenweg 53
2671 DP Naaldwijk
T+31 174 671520
www.westernseed.nl

toegift: Ook 's werelds tweede zaad-multinational heeft een grote vestiging in Nederland:
Syngenta Seeds B.V., Westeinde 62, 1601BK, Enkhuizen.
T. 0228-366411, www.syngenta.nl

Meer informatie:

<http://www.msu.edu/~howardp>

Philip Howard, onderzoeker aan de Michigan State University, maakt zeer verhelderende grafische overzichten van de machtsconcentraties in de zaadsector (en andere delen van de landbouw)

www.no-patents-on-seeds.org

www.grain.org

www.etcgroup.org/en/issues/corporate_concentration

www.gmwatch.org

<http://www.biolsci.org/v05p0706.htm>

www.gentech.nl

www.aseed.net

Wie wind zaait A SEED Europe April 2010

Deze brochure over de zaadindustrie en ontwikkelingen op de Nederlandse en Europese markt voor landbouwzaden is onderdeel van A SEED Europe's landbouwcampagne. Het doel van deze campagne is een halt toe te roepen aan de industriële landbouw die de grote mondiaal opererend bedrijven voorstaan. In plaats daarvan willen we een sociale, duurzame voedselproductie die is gebaseerd op solidariteit tussen boer en consument overal ter wereld. We richten onze pijlen op de zaadindustrie, genetisch gemanipuleerde landbouwgewassen, de problemen met de grootschalige sojaproductie en de intensieve veehouderij en daarnaast benadrukken de belangrijke functie van biologische landbouw en bevorderen de rechtstreekse samenwerking tussen consument en lokale voedselproducent.

A SEED Europe
Plantage Doklaan 12a
1018 CM Amsterdam
Nederland

tel: +31-(0)20-6682236
e-mail: info@aseed.net
www.aseed.net